

חלון ההזדמנויות

ד"ר בועז גנור

פורסם לראשונה באנגלית ב[ג'רוזלם פוסט](#).

בזירה המזרח תיכונית הורגלנו זה מכבר כי הסטטוס קוו הוא בבחינת החדשות הטובות ביותר וכי כל שינוי טומן בחובו זרעי פורענות חדשים. כך גם השינויים הטקטוניים של מהפכות ה"אביב הערבי" בישרו על תהליך מסוכן של השתלטות פונדמנטליסטית-אסלאמית על האזור תוך הרחקת כל אפשרות של מתינות ערבית, פיוס ושלוש. אולם האירועים וההתרחשויות של החודשים האחרונים, לצד הסיכון הגדול הכרוך בהם, מסמנים גם פוטנציאל חיובי מצרפי של הזדמנויות נדירות מבחינתה של ישראל:

השינוי המשטרי במצרים

מהפכת הנגד של הצבא המצרי והפלת משטר האחים המוסלמים הביא לחיזוק האינטרסים המשותפים של מצרים וישראל ולשיתוף-פעולה חסר תקדים בין המדינות בכל הנוגע לייצוב המצב הביטחוני בסיני וברצועת עזה, כמו גם למאבק בגורמי האסלאם הפונדמנטליסטי שמסכנים את השלטון המצרי ואת השקט השברירי בדרומה של ישראל. הפעילות הצבאית המצרית בסיני יחד עם הפעולות התקיפות של מצרים שנועדו להשמיד את מערך המנהרות התת-קרקעי בין הרצועה לסיני, מחלישים את מעמדה של תנועת החמאס ועשויים אף לסכן את יציבות והמשך שלטונה ברצועה.

המצב הגיאופוליטי של החמאס

הפגיעה הקשה בצינור החמצן התת-קרקעי של החמאס וקריסת העורף האסטרטגי של משטר האחים במצרים, מהווים שיא שלילי במצבה הגיאופוליטי של החמאס מאז היווסדה. ההתדרדרות במצבה של החמאס החלה עם מלחמת האזרחים בסוריה על רקע תמיכת החמאס במורדים האסלאמיסטים ובתנועת האחים הסוריים במאבקם

במשטר אסד, דבר שהיה לצנינים בעיני אסד ובעלי בריתו השיעים - איראן וחיזבאללה. מערכת היחסים המדרדרת של חמאס עם גורמים אלה הביאה להסתלקותה של הנהגת החמאס מסוריה והעברת מפקדות החוץ של הארגון למדינות המפרץ כמו גם לערעור יחסי התנועה עם פטרוניה השיעים - איראן וחיזבאללה. הוסף לזה את ההרעה ביחסי החמאס עם סעודיה וחלק ממדינות המפרץ והתוצאה היא משבר כלכלי חמור בתנועה ופיחות במעמד הנהגת החוץ של התנועה בראשותו של חאלד משעל.

המצב הגיאופוליטי של חיזבאללה

מאז מלחמת לבנון השנייה בשנת 2006 חיזבאללה חשופה לביקורת פנים-לבנונית גדלה והולכת המציגה את התנועה כשלוחה איראנית ולא כתנועה לבנונית אותנטית. הארגון אשר הוקם על-ידי איראן על מנת לקדם את אינטרסי השלטון האיראני בזירה הלבנונית, המזרח תיכונית והעולמית, ואשר לאורך שנים שימש כקבלן טרור בשירות איראן, הוצג בלבנון כתנועה שמוכנה להקריב את האינטרסים הלבנוניים לשם קידום אינטרסיה של איראן. היענותה של חיזבאללה לדרישת איראן לשלוח את כוחותיה הצבאיים לסוריה על מנת לשמר את שלטונו של אסד רק הוכיחה לדידם של המקטרגים כי חיזבאללה מוכנה לסכן את האינטרסים הלבנוניים - להסתכן בזליגת מלחמת האזרחים ללבנון, לסכן את שלומם של אזרחי לבנון ואף להקריב את לוחמיה הלבנוניים על מנת לספק את רצון האייתולות מטהראן. במצב עניינים רגיש זה מבחינת חיזבאללה כל פעולה שתביא כעת להתדרדרות צבאית מול ישראל, כאשר חלק משמעותי מכוחותיה מוצבים בסוריה, עלולה להיות בעלת השלכות הרסניות על התנועה.

מלחמת האזרחים בסוריה ותהליך נטרול ארסנל הנשק הכימי הסורי

האמריקנים והמערב אמנם הפגינו הססנות נוכח הטבח של משטר אסד באזרחיו, זאת אף לאחר שאסד עשה שימוש בנשק כימי נגד אזרחים. אולם, למרות הססנות זו בשבועות האחרונים החל להתבצע תהליך של פיקוח בינלאומי ונטרול חלק משמעותי מהארסנל הכימי הסורי. תהליך זה שהינו חיובי בעיקרו היה נתפס רק לפני מספר חודשים או שנים כחלום באספמיה מבחינתה של ישראל וגם אם לא יביא להשמדת כל הארסנל הכימי של סוריה הרי שהוא מביא לצמצום משמעותי של היכולות הלא קונבנציונאליות של מדינת האויב השכנה המסוכנת ביותר לישראל זאת לצד שחיקה מתמשכת ביכולות הצבאיות הקונבנציונאליות שלה.

השינוי הפוליטי באיראן והשיחות למניעת התגרענות צבאית

גם אם ניקח בחשבון כי מתקפת החיוכים של רוחאני אינה יותר מאשר תרגיל הונאה מחושב של השלטון החדש באיראן, הרי שתהליך זה מייצג לפחות שתי עובדות חיוביות מבחינתה של ישראל - חילופי השלטון באיראן הינם פועל יוצא של חוסר שביעות רצון אותנטית של העם האיראני משלטונו של אחמדינז'אד. רוחאני יודע זאת וחייב לקחת עובדה זו בחשבון בהתנהלותו הפנימית והבינלאומית. יתירה מכך, גם אם מתקפת החיוכים רובה ככולה הינה הונאה בלבד, על רוחאני לקחת בחשבון כי הדינמיקה שהחלה עם פתיחת השיחות עם המערב עלולה להוביל

את איראן למשטר פיקוח בינלאומי שלא פילל אליו ואשר יקשה על התחמשותה הגרעינית של איראן. במצב עניינים רגיש זה כל פעולה אקטיבית מצד המשטר האיראני שתפגע ביציבות המזרח התיכון עלולה לגרום להסתבכות צבאית ולפגוע באינטרסים אסטרטגיים של איראן.

פתיחתן של שיחות ישירות בין ישראל לרשות הפלסטינית ומצבו הפנים פלסטיני של אבו מאזן

ראש הרשות הפלסטינית יודע כי שעון החול הפוליטי שלו הולך ואוזל. מהפכות ה"אביב הערבי" מסמנות מגמה ברורה של החלפת השלטון המסורתי-חילוני בווריאציות שונות של משטרים אסלמיסטים כשבמרכזן - תנועת האחים המוסלמים המקומית. גם בזירה הפלסטינית הכתובת על הקיר - המשטר המסורתי-חילוני הוא זה של הפתח בראשותו של אבו מאזן ותנועת האחים המוסלמים המקומית היא תנועת החמאס. אבו מאזן מבין כי רק מהלך אסטרטגי ומידי מול ישראל עשוי לשנות את גורלו הפוליטי ואולי אף האישי.

זהות אינטרסים בין ישראל למדינות ערב סוניות במזרח התיכון

מעולם לא היו לישראל כל כך הרבה אינטרסים משותפים עם מדינות ערביות סוניות שכנות, כגון - סעודיה, מדינות המפרץ, עירק, מצרים וירדן. מדינות אלה וישראל חוששות מהתגרענות צבאית איראנית ומהגמוניה השיעית - איראנית במזרח התיכון. מדינות אלה וישראל שואפות לשמירה היציבות של המשטרים הנוכחיים בירדן ובמצרים, ויציבות משטרו של אבו מאזן ברשות הפלסטינית והן חותרות להמשך הפיחות בכוחה של תנועת חיזבאללה בלבנון. מדינות ערביות אלה ואחרות הבינו אולי בפעם הראשונה כי ישראל אינה מהווה איום עליהן או על האינטרסים שלהם וכי האיום המידי, המשמעותי והמוחשי למשטרן הוא האיום השיעי והאסלאמיסטי-פונדמנטליסטי.

צמצום הסכנה למלחמה כוללת

האיום הקיומי שריחף כחרב מתהפכת מעל ראשה של ישראל מאז הקמתה היה תרחיש של התקפה צבאית כלל ערבית משולבת ומתואמת שתביא למיטוטה של ישראל. החורבן הכלכלי הצבאי והמשטרי שתהליך ה"אביב הערבי" הביא עמו על חלק ממדינות ערב השכנות, נטרל איום זה לכל הפחות לשנים הקרובות.

כל התהליכים והאירועים שתוארו לעיל יוצרים חלון הזדמנויות צר וזמני לישראל. חלון שכאמור אינו נטול סכנות וסיכונים, הן כל אחד מהתהליכים הללו עלול אולי להסתיים במפח נפש ובהעצמת האיומים הביטחוניים על ישראל. כך למשל מהפכת הנגד של הצבא המצרי עלולה להסתיים ביעף במהפכה אסלמיסטית נוספת בגיבוי מערבי - אמריקני תוך אצטלה של תמיכה בתהליכים פסאודו-דמוקרטיים. חיזבאללה, על אף חולשתו הרבה נכון לרגע זה, עלול לנצל את תהליך ההתפרקות של סוריה מנשק לא קונבנציונאלי ולנתב זליגה של אמצעים אלה ואחרים למאחזיו בלבנון. איראן עלולה להצליח במשימת ההונאה הגרעינית ולהמשיך להתקדם בהתחמשות צבאית גרעינית תחת מעטה של מתינות ונכונות לפשרות. המשא ומתן הישיר עם הפלסטינים עלול לעלות על שרטון ואבו מאזן עלול להיות מחוסל פוליטית וחלילה אפילו פיסית. מאמציה של איראן לגשר על מערכת היחסים העכורה שלה עם

החמאס עשויה לשאת פרי באושים. חוסר המשילות של מדינות ה"אביב הערבי" מקטין אולי את הסכנה למלחמה כוללת אבל מגדיל את הסיכון לעימותי גבול עם ישראל וטרור.

כל אחד מהתהליכים שתוארו לעיל הינו רצף בעל שני קטבים האחד חיובי והשני שלילי. אולם העתיד אינו דטרמיניסטי. ישראל יכולה להשפיע על כיוון ההתפתחות של חלק ניכר מהתהליכים הללו ולהוביל אותם אל הקוטב החיובי ולא אל השלילי. ישראל כיום יותר מתמיד, זקוקה להנהגה עם שאר רוח וחזון. הנהגה שתהיה מודעת לסכנות ולסיכונים אך במקביל תזהה את הפוטנציאל החיובי של התהליכים ההיסטוריים המתרחשים בזירת המזרח התיכון ותפעל לניצול פוטנציאל זה לשם קידום האינטרסים האסטרטגיים של ישראל. הכלי המרכזי והאפקטיבי ביותר הנמצא בידי מקבלי ההחלטות הישראלים ואשר עשוי לשמש כמכפיל כוח לקידום התהליכים החיוביים שתוארו לעיל הוא הגעה להסדר מדיני עם הפלסטינים. על קברניטי המדינה להכיר בכך כי ייתכן ובפעם הראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל הסטטוס קוו אינו פועל עוד לטובתה.